

«ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗ Ν. ΤΗΝΟ Ν.Α. ΚΥΚΛΑΔΩΝ»

Περίληψη Μεταπτυχιακής Εργασίας
του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών:

Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Έργων Υποδομής

Σχολή Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας
Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο

Βησσαρίων Τσιτσιούμης
Τοπογράφος Μηχανικός ΕΜΠ

Τσουχλαράκη Ανδρονίκη: Επιβλέπουσα ΣΕΠ
Παπαμανώλης Νικόλαος: Μέλος τριμελούς επιτροπής
Καρύδης Δημήτριος: Μέλος τριμελούς επιτροπής

1. ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ Μ.Δ.Ε.

Παρά τη μεγάλη σημασία του κοινωνικού εξοπλισμού στη λειτουργία μιας πόλης ακόμη και σήμερα δεν υπάρχουν αρκετές μελέτες και έρευνες σχετικά με την αξιολόγηση των υπαρχόντων κοινωνικών υποδομών στα διάφορα αστικά σύνολα. Στην ελληνική και, κυρίως, στη διεθνή βιβλιογραφία με διάφορα ποσοτικά κριτήρια και με βάση την πληθυσμιακή κατανομή υπολογίζονται οι θεωρητικά απαραίτητες εγκαταστάσεις του κοινωνικού εξοπλισμού για ένα αστικό σύνολο [2][3]. Μέσα στο πλαίσιο της παρούσας Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας (ΜΔΕ) παρουσιάζεται η δυνατότητα ολοκληρωμένης καταγραφής και αποτύπωσης του κοινωνικού εξοπλισμού, ενός αυτοτελούς, ιδιόμορφου αλλά και ενδιαφέροντος κοινωνικού συνόλου, όπως είναι ένα αιγαιοπελαγίτικο νησί.

Σκοπός της συγκεκριμένης ΜΔΕ είναι η αναλυτική καταγραφή και περιγραφή του κοινωνικού εξοπλισμού στο νησί της Τήνου, καθώς και η αξιολόγηση της επάρκειάς του. Αυτό σε συνδυασμό με τη διερεύνηση της κοινής γνώμης για τον υφιστάμενο κοινωνικό εξοπλισμό και τον βαθμό εξυπηρέτησης των πολιτών έχει ως αποτέλεσμα τον εντοπισμό ελλείψεων. Ευγενής πόθος είναι τα αποτελέσματα αυτά να οδηγήσουν στη διαμόρφωση λύσεων και προτάσεων από την πολιτεία για την κάλυψη των υπάρχουσών αναγκών στις κοινωνικές υποδομές της Τήνου και στην καλύτερη διαχείριση του εξεταζόμενου νησιωτικού χώρου. Το νησί της Τήνου αποτελεί ένα μέσο παράδειγμα νησιού των Κυκλάδων και του Αιγαίου γενικότερα και, επομένως, η συγκεκριμένη εργασία μπορεί να αποτελέσει οδηγό για παρόμοιες μελέτες και έρευνες και σε άλλα νησιωτικά αστικά σύνολα.

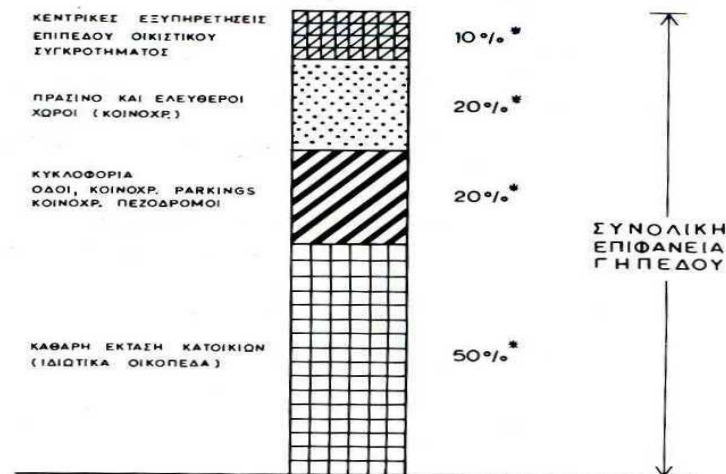
2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ - ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ - ΘΕΩΡΙΑ ΠΡΟΤΥΠΩΝ

Δεν θα μπορούσε κανείς να φανταστεί μια σύγχρονη πόλη χωρίς κοινωνικές υποδομές και εγκαταστάσεις . Είναι οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου αυτές που ορίζουν ότι πρέπει να βρεθεί θέση για τον κοινωνικό εξοπλισμό σε κάθε οικιστικό σύνολο, ώστε να καλυφθούν οι ανθρώπινες απαιτήσεις σε υπηρεσίες, που σκοπό έχουν να βελτιώσουν τη διαβίωση του πολίτη μέσα στον οικισμό [1][2][3]. Η κάθε είδους λοιπόν κοινωνική υποδομή και, κυρίως, οι υπηρεσίες υγείας, πρόνοιας, εκπαίδευσης, πολιτισμού και κατά μία εκδοχή και αθλητισμού, αλλά και οι χώροι πρασίνου και αναψυχής αποτελούν τους τομείς που συγκροτούν τον κοινωνικό εξοπλισμό [3][4].

Για να είναι ικανοποιητική η επάρκεια των εγκαταστάσεων του κοινωνικού εξοπλισμού σε μια πόλη δημιουργήθηκαν πρότυπα και προδιαγραφές που συσχετίζουν τα μεγέθη των εγκαταστάσεων μιας οικιστικής ενότητας με τον πληθυσμό, την έκταση και άλλες πολεοδομικές παραμέτρους [2]. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα η μεγάλη σημασία του κοινωνικού εξοπλισμού οδήγησε τους πολεοδόμους σε Ευρώπη και Αμερική – μέσα από νέες κυρίως ιδέες για την οργάνωση των αστικών ενοτήτων – να αναπτύξουν διάφορα πρότυπα για την ιδανική κατανομή του κοινωνικού εξοπλισμού μέσα στην πόλη [2].

Στην Ελλάδα, στις δεκαετίες που ακολούθησαν μετά τον πόλεμο, έγινε προσπάθεια για τη δημιουργία κάποιων προτύπων αναφορικά με τις εγκαταστάσεις του κοινωνικού

εξοπλισμού. Έτσι αρχικά το τότε Υπουργείο Δημοσίων Έργων θεώρησε ότι ανεξάρτητα από το μέγεθος του χώρου ήταν αρκετό να αφήνεται για κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους το 40% ή και 30% ενός γηπέδου που τίθεται προς πολεοδόμηση (Ν.947/79), όμως σ' αυτούς δεν περιλαμβάνονταν κοινωφελείς λειτουργίες όπως σχολεία, παιδικοί σταθμοί κλπ. Το κενό αυτό καλύφθηκε από τον Ν.1337/83 (άρθρο 8).

* Τα ποσοστά κατά περίπτωση ποικίλουν ακόμα και σε γήπεδα του αυτού μεγέθους ανάλογα με την πυκνότητα, τις ειδικές συνθήκες και σε συνάρτηση με τα προγράμματα των επί μέρους λειτουργιών. Γι' αυτό οι τιμές που αναγράφονται εδώ δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελούν «πρότυπα» για όλες τις περιπτώσεις.

Ενδεικτική ποσοστιαία κατανομή επιφανειών βασικών χρήσεων σε περιορισμένη οικιστική ενότητα οργανωμένης δόμησης συνολικής έκτασης 5-10 ha. Η ανάγκη σε επιφάνεια για τις λοιπές απαραίτητες λειτουργίες υποχρεώνουν συχνά την κατοικία να μην ξεπεράσει σε επιφάνεια το 50% του γηπέδου.

Σχέδιο 1 : αναδημοσίευση, Αραβαντινός 1997[2]

Κάποια πρότυπα που αναφέρονται και σήμερα είναι ότι για τις εγκαταστάσεις υγείας – πρόνοιας υπάρχει η απαίτηση 5 νοσοκομειακών κλινών ανά 1000 κατοίκους. Ομοίως για τις εγκαταστάσεις εκπαίδευσης απαιτείται ένα (1) δημοτικό σχολείο (200-240 μαθητών) ανά 2000 κάτοίκους [3]. Ταυτόχρονα, αυτό χρειάζεται και γήπεδο 4 στρεμμάτων (4.000μ²) κάτι που αντιστοιχεί σε 17-20 μ² γηπέδου ανά μαθητή [3]. Ακόμα το σχολείο αυτό θα πρέπει να εξυπηρετεί μια περιοχή ακτίνας 500μ. ώστε οι μαθητές να καλύπτουν την απόσταση με τα πόδια [3]. Παρόμοια πρότυπα ισχύουν και για τους άλλους τομείς του κοινωνικού εξοπλισμού όπως είναι το πράσινο, οι παιδικές χαρές, οι εγκαταστάσεις αναψυχής και άθλησης αλλά και ο ίδιος ο ελεύθερος δημόσιος χώρος [3].

Οι σημερινές ελληνικές πόλεις δεν έχουν εκτιμήσει και αντιμετωπίσει ορθά το θέμα του κοινωνικού εξοπλισμού. Το γεγονός αυτό έχει τις ρίζες του αρκετά χρόνια πίσω στις δεκαετίες του '50 και του '60, όπου με τις μαζικές ανοικοδομήσεις και τη μεγάλη βαρύτητα που δόθηκε στη λεγόμενη οικιστική – οικοδομική ανάπτυξη περιορίστηκε σημαντικά ο δημόσιος υπαίθριος χώρος στον οποίο αναπτύσσονται κυρίως οι εγκαταστάσεις του κοινωνικού εξοπλισμού. Αυτό σε συνδυασμό με τη σχεδόν μηδενική ύπαρξη πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού οδήγησε στην απουσία ενός συνολικού σχεδίου διαχείρισης του αστικού χώρου [1][2].

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ανεπάρκεια σε ελεύθερους χώρους και χώρους πρασίνου που εντοπίζεται στα μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα, όπως στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, όπου η αναλογία κοινόχρηστου χώρου δεν ξεπερνά τα 3 μ²/κάτοικο, ενώ με βάση τα διεθνή standards θα έπρεπε να ήταν γύρω στα 20 μ²/κάτοικο [3]. Μια άλλη διεθνής προδιαγραφή απαιτεί περίπου 5 μ² /κάτοικο για αθλητικές εγκαταστάσεις, ενώ στο λεκανοπέδιο της Αττικής και μέχρι πριν λίγα χρόνια είχαμε μόλις 1μ²/κάτοικο [3]. Ευτυχώς, με τις προσθήκες για τις ανάγκες της Ολυμπιάδας η αναλογία αυτή βελτιώθηκε αισθητά. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι ουσιαστικές αθλητικές εγκαταστάσεις είναι αυτές που ο πολίτης μπορεί να αθληθεί μαζικά ή ατομικά και όχι σ' αυτές που είναι απλώς θεατής (π.χ. επαγγελματικό ποδόσφαιρο).

Η ανάπτυξη των εγκαταστάσεων του κοινωνικού εξοπλισμού δεν εξαρτάται μόνο από τις απαιτήσεις του πληθυσμού, αλλά και από το μέγεθος της δημόσιας χρηματοδότησης. Η διαχείριση και η επιλογή των χρηματοδοτήσεων γίνεται από τους φορείς του Δημοσίου μετά από έρευνα και μέσα από διάφορα προγράμματα, εξαρτάται, όμως, σημαντικά από το σύνολο της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής του κράτους, αλλά και από τον βαθμό της κοινωνικής και περιβαλλοντικής του ευαισθησίας [2][3][4].

Σημαντική παράμετρος είναι, επίσης, η τοπική αυτοδιοίκηση, η πολιτική που ασκεί σε κάθε οικιστική ενότητα, καθώς και οι προτεραιότητες που βάζει. Τελευταία και ο ιδιωτικός επιχειρηματικός τομέας, ο οποίος έχει κάνει αισθητή την παρουσία του σε κλάδους του κοινωνικού εξοπλισμού, όπου υπάρχει οικονομικό ενδιαφέρον [1][3].

Η ύπαρξη εγκαταστάσεων κοινωνικού εξοπλισμού σε μια πόλη βοηθάει στη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων. Είναι λοιπόν απαραίτητη η κατανομή τους στη σωστή

αναλογία τόσο στις υπάρχουσες γειτονιές, όσο και στις επεκτάσεις των πόλεων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από κατάλληλο σχεδιασμό και χωροθέτηση [1].

Συνοψίζοντας, παρατηρείται ότι η έρευνα για την αξιολόγηση των υποδομών του κοινωνικού εξοπλισμού βρίσκεται σε πολύ αρχικό στάδιο. Όπως διαπιστώθηκε και από την υλοποίηση της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής διατριβής, αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι απαιτείται μεγάλη συλλογή πρωτογενών στοιχείων, καθώς είναι ελάχιστα τα υπάρχοντα δεδομένα που αφορούν στον κοινωνικό εξοπλισμό τόσο στο σύνολο της επικράτειας, όσο και σε επιμέρους διοικητικές ή γεωγραφικές ενότητες. Τα τελευταία χρόνια μέσα στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών προγραμμάτων του ΕΑΠ έχει δημιουργηθεί ένας μικρός πυρήνας μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών, που ερευνά την επάρκεια διαφόρων τομέων του κοινωνικού εξοπλισμού στη χώρα και προχωρά στην αξιολόγησή τους με συγκεκριμένες μεθοδολογίες [5][6][7].

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την υλοποίηση της παρούσας ΜΔΕ αρχικά έγινε επιτόπια έρευνα και καταγραφή των υπάρχοντων υπηρεσιών και εγκαταστάσεων κοινωνικού εξοπλισμού. Όπου χρειάστηκε ζητήθηκε η συνδρομή και άλλων υπηρεσιών όπως της Στατιστικής Υπηρεσίας, του Υπουργείου Παιδείας, του Υπουργείου Υγείας κ.ά.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας καταγράφηκαν ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία, καθώς και οι θέσεις των εγκαταστάσεων. Ταυτόχρονα, έγινε συζήτηση με τη μορφή συνέντευξης με άτομα από τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και με προϊσταμένους υπηρεσιών και ιδρυμάτων ώστε να διερευνηθούν οι απόψεις τους πάνω σε πιθανά προβλήματα ή ελλείψεις στις κοινωνικές υποδομές της αρμοδιότητάς τους. Στη συνέχεια συζητήθηκαν τα αναπτυξιακά σχέδια και οι στόχοι που θέτουν πάνω στον κοινωνικό εξοπλισμό για την επόμενη διετία.

Τέλος, έγινε καταγραφή της κοινής γνώμης με τη βοήθεια ερωτηματολογίου που συμπληρώθηκε από τους πολίτες, ώστε να εντοπισθούν οι ανάγκες και οι απαιτήσεις τους, καθώς και ο βαθμός εξυπηρέτησής τους από τις υπάρχουσες υποδομές σε κοινωνικό εξοπλισμό.

4. ΝΗΣΟΣ ΤΗΝΟΣ

Γεωγραφικά στοιχεία - Διοικητική διαίρεση

Η Τήνος βρίσκεται στο Νότιο - κεντρικό Αιγαίο και ανήκει στη Ν.Α.Κυκλάδων. Έχει έκταση 195 km² και είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί των Κυκλάδων, ενώ είναι το πέμπτο σε πληθυσμό με 8.574 κατοίκους. Το έδαφος της είναι ορεινό και βραχώδες με λίγη χαμηλή βλάστηση ενώ το κλίμα της ήπιο μεσογειακό, αρκετά υγρό με ισχυρούς νότιους και βόρειους ανέμους. [8][9].

Το νησί διαιρείται διοικητικά σε δύο Δήμους και μία Κοινότητα και πιο συγκεκριμένα στον Δήμο Τήνου (πληθυσμός 5.203 κατ.), στον Δήμο Εξωμβούργου (πληθυσμός 2.692 κατ.), και στην Κοινότητα Πανόρμου (πληθυσμός 679 κατ.).[10]

5. Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Από την έρευνα που έγινε διαπιστώθηκε ότι ο υπάρχων κοινωνικός εξοπλισμός των δύο Δήμων και της Κοινότητας, στους οποίους διαιρείται διοικητικά η Τήνος, έχει διαρθρωθεί έτσι, ώστε οι εγκαταστάσεις τους να λειτουργούν κατά το πλείστον συμπληρωματικά μεταξύ τους και οι λειτουργίες που αποδίδονται στο κοινωνικό σύνολο να καλύπτουν όλο το εύρος του νησιού σαν μια αδιαίρετη οικιστική ενότητα [11][12][13].

Για την καλύτερη καταγραφή και ανάλυση του υπάρχοντος κοινωνικού εξοπλισμού έγινε κατηγοριοποίηση του στους παρακάτω βασικούς τομείς:

- Εκπαίδευση: Περιλαμβάνονται όλες οι εγκαταστάσεις πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια), καθώς και το Εκκλησιαστικό Γυμνάσιο-Λύκειο, το Σχολείο δεύτερης ευκαιρίας και το Σχολείο Καλών Τεχνών που υπάρχουν στο νησί [17][18][19].
- Υγεία – πρόνοια: Περιλαμβάνει το Κέντρο Υγείας Τήνου, τα Περιφερειακά (αγροτικά) Ιατρεία και το πρόγραμμα «Κατ' οίκον νοσηλεία» [17][18][19].
- Κοινωνική μέριμνα: Περιλαμβάνονται όλες οι υποδομές που λειτουργούν στο νησί όπως Παιδικός Σταθμός, Γηροκομείο, ΚΑΠΗ, ΚΗΦΗ, ΚΔΑΠ, ΚΕΠ, Γραφείο εξυπηρέτησης αλλοδαπών και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» [17][18][19].
- Αθλητικές εγκαταστάσεις: Περιλαμβάνονται όλες οι αθλητικές υποδομές που υπάρ-

χουν στο νησί όπως γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ, βόλεϊ κλπ. [17][18][19].

- Κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου – αναψυχής: Περιλαμβάνονται όλοι οι χώροι πρασίνου-αναψυχής που διαθέτει το νησί όπως πλατείες, παιδικές χαρές και πάρκα [17][18][19].
- Τεχνικές υποδομές: Περιλαμβάνονται υποδομές όπως ΧΑΔΑ, ΧΥΤΑ, μονάδα Βιολογικού Καθαρισμού και γίνεται αναφορά στο υπάρχον οδικό δίκτυο, καθώς και στα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης [11][12][13].
- Πολιτισμός: Περιλαμβάνονται πολιτιστικές υποδομές όπως Πολιτιστικά Κέντρα, Βιβλιοθήκες, Μουσεία και Πινακοθήκες [17][18][19][20].

Στη συνέχεια παρατίθεται ένας συγκεντρωτικός πίνακας του υφιστάμενου κοινωνικού εξοπλισμού στο νησί της Τήνου. Ο αριθμός στην παρένθεση δείχνει την ποσότητα της συγκεκριμένης κατηγορίας κοινωνικού εξοπλισμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ Ν.ΤΗΝΟΥ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ	Δ.ΤΗΝΟΥ	Δ.ΕΞΩΜΒΟΥΡΓΟΥ	ΚΟΙΝ. ΠΑΝΟΡΜΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ			
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ	X (6)	X (2)	X (1)
ΔΗΜΟΤΙΚΑ	X (2)	X (2)	X (1)
ΓΕΝΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	X (1)		
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ	X (1)		
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	X (1)		
ΤΕΧΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ (ΕΠΑΛ)	X (1)		
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ	X (1)		
ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ	X (1)		
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ			X (1)
ΥΓΕΙΑ - ΠΡΟΝΟΙΑ			
ΚΕΝΤΡΟ ΥΓΕΙΑΣ	X (1)		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΙΑΤΡΕΙΑ		X (2)	X (1)
ΠΡΟΓΡ. ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΝΟΣΗΛΕΙΑ	X		
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ			
ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ	X (1)		
ΓΗΡΟΚΟΜΕΙΟ	X (1)		
Κ.Α.Π.Η.	X (1)		
Κ.Η.Φ.Η.		X (1)	
Κ.Δ.Α.Π.		X (1)	
Κ.Ε.Π.	X (1)	X (1)	X (1)
ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΞΥΠ. ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	X (1)	X*	X*
ΠΡΟΓΡ. ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ		X	
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ			
ΓΗΠΕΔΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ	X (1)	X (1)	
ΓΗΠΕΔΟ ΜΠΑΣΚΕΤ	X (1)	X (3)	
ΓΗΠΕΔΟ ΒΟΛΕΪ	X (1)	X (3)	
ΓΗΠΕΔΟ ΤΥΠΟΥ 5 Χ 5	X (1)	X (1)	
ΓΥΜΝΑΣΤΗΡΙΟ (Ιδιωτικό)	X (1)		
ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ - ΑΝΑΨΥΧΗΣ			
ΠΛΑΤΕΙΕΣ	X (14)	X (35)	X (6)
ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΧΑΡΕΣ	X (2)	X (3)	X (1)
ΠΑΡΚΑ	X		
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ			
ΔΙΚΤΥΟ ΥΔΡΕΥΣΗΣ	X	X	X
ΔΙΚΤΥΟ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ	X**	X**	X**
ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ (Ασφάλτινο)	X	X	X***
Χ.Α.Δ.Α.(Χωματερή)		X (1)	
Χ.Υ.Τ.Α.			
ΜΟΝ.ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ			X (1)
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ			
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	X (1)		
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	X (1)		
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ (Ι.ΤΗ.Π.)	X (1)		
ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ	X (1)		
ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ	X (1)		X (1)
ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΡΜΑΡΟΤΕΧΝΕΙΑΣ			X (1)
ΑΓΡΟΤΙΚΟ-ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ		X (1)	

* Στον Δ.Εξωμβούργου και στην Κοιν. Πανόρμου λειτουργούν μέσω του ΚΕΠ

** Σε κάποιους οικισμούς δεν υπάρχει ακόμα δίκτυο αποχέτευσης

*** Σε κάποια τμήματα δεν υπάρχει ασφαλτόστρωση

6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

Για τις εγκαταστάσεις του κοινωνικού εξοπλισμού στο νησί της Τήνου δεν βρέθηκε κάποια σχετική βιβλιογραφία που να αναφέρεται σ' αυτές και δεν υπήρξαν αντίστοιχες μελέτες που να ερευνούν την επάρκεια τους.

Έτσι μετά την συγκέντρωση των πρωτογενών στοιχείων που αφορούσαν στις εγκαταστάσεις και τις υποδομές του εξοπλισμού σε ολόκληρο το νησί ήταν απαραίτητο να συμπληρωθεί και ένα ερωτηματολόγιο από τους πολίτες, ώστε να καταγραφεί η κοινή γνώμη και να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε ήταν κλειστού τύπου, δηλαδή περιείχε για κάθε ερώτηση έναν αριθμό απαντήσεων (δύο ή περισσότερες) από τις οποίες ο πολίτης καλούνταν να επιλέξει αυτήν ή αυτές που συμφωνούσαν με την προσωπική του άποψη. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε προσωπικά μετά από συνάντηση και συζήτηση με τους ερωτώμενους, η οποία διαρκούσε λίγα λεπτά και έγινε κυρίως υπαίθρια σε διάφορα μέρη στο νησί και σε τυχαίο δείγμα των κατοίκων του. Έτσι συλλέχθηκαν 60 ερωτηματολόγια από κατοίκους (άνω των 18 ετών) και των τριών διοικητικών διαιρέσεων του νησιού (δύο Δήμοι και μια Κοινότητα) και μάλιστα σχετικά αναλογικά με βάση τον αντίστοιχο πληθυσμό τους. Στην έρευνα συμμετείχε ίσος αριθμός ανδρών και γυναικών, δηλαδή 30 από κάθε φύλο. Τέλος, με βάση την ηλικία τους οι πολίτες χωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες 18-39 ετών , 40-60 ετών , 60 ετών και άνω και επιλέχθηκε ίσος αριθμός πολιτών από κάθε ηλικιακή ομάδα.

Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε την εβδομάδα από 18 ως 24 Μαΐου 2009, σε διάφορα μέρη του νησιού.

Κατά τη διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων πολλοί από τους συμμετέχοντες κατοίκους του νησιού εκφράστηκαν θετικά για το αντικείμενο της εργασίας και με ενδιαφέρον και προθυμία απάντησαν στα σχετικά ερωτήματα. Άλλοι πάλι και κυρίως τα άτομα της τρίτης ηλικίας ήταν πιο επιφυλακτικά και έκαναν αρκετές ερωτήσεις κυρίως για τον σκοπό που εξυπηρετούσε η συλλογή αυτών των πληροφοριών και για τον φορέα που θα τις χρησιμοποιούσε.

Επειδή μάλιστα η εβδομάδα που διανεμήθηκαν τα ερωτηματολόγια συνέπεσε με την

προεκλογική περίοδο των πρόσφατων Ευρωεκλογών δεν ήταν λίγοι εκείνοι που θεωρούσαν ότι πρόκειται για κάποιο τοπικό προεκλογικό 'γκάλοπ' και ζητούσαν συνεχώς επεξηγήσεις.

Όσον αφορά τώρα στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο, αυτό περιείχε 15 βασικές ενότητες ερωτήσεων που αφορούσαν στο σύνολο των εγκαταστάσεων του κοινωνικού εξοπλισμού στο νησί. Κάθε ενότητα περιελάμβανε από 1 ως 4 δευτερεύουσες ερωτήσεις, ώστε να γίνεται αντιληπτό όσο το δυνατόν καλύτερα το ποσοστό ικανοποίησης, το μέγεθος χρήσης και η εικόνα για τις ελλείψεις που έχει ο εκάστοτε ερωτώμενος πολίτης.

Στην αρχή του ερωτηματολογίου υπήρχαν ερωτήσεις για ορισμένα προσωπικά στοιχεία των ερωτώμενων, όπως ηλικία, φύλλο, επάγγελμα και τόπος κατοικίας.

Ένα ενδιαφέρον μέρος του ερωτηματολογίου ήταν η τελευταία ενότητα, όπου ο πολίτης καλούνταν να επιλέξει μέσα από μια λίστα υποδομών κοινωνικού εξοπλισμού τις πέντε σημαντικότερες υποδομές, που κατά την γνώμη του, έχει περισσότερη ανάγκη το νησί.

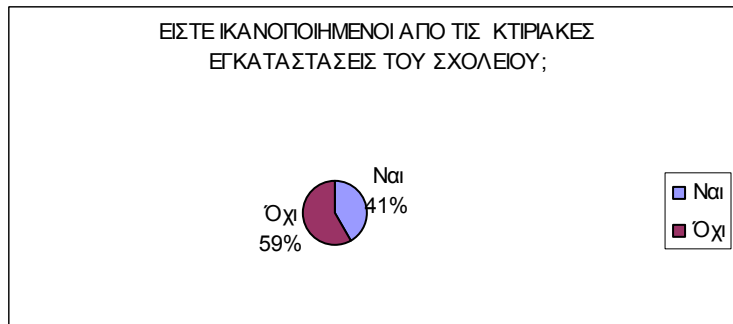
Με τον τρόπο αυτό διαμορφώθηκε άμεσα από τους πολίτες μια κατάταξη των ελλείψεων στις εγκαταστάσεις κοινωνικού εξοπλισμού για το νησί της Τήνου.

7. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

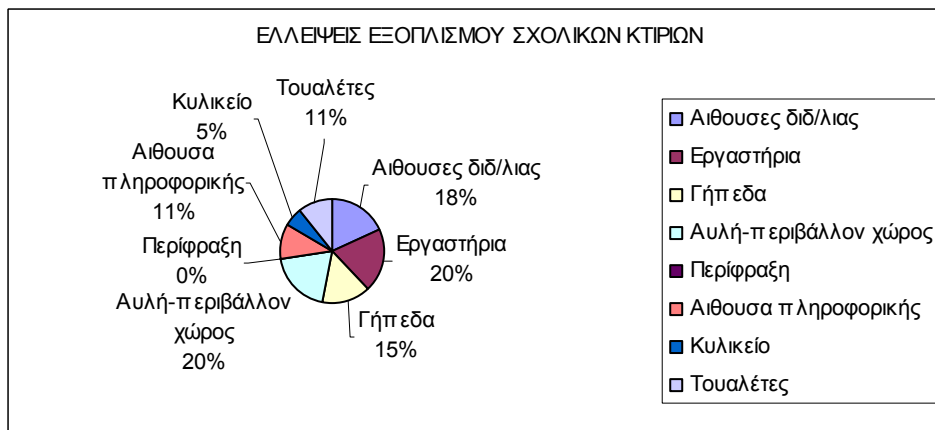
Αφού συμπληρώθηκαν τα ερωτηματολόγια από τους πολίτες έγινε συγκέντρωση των αποτελεσμάτων και στατιστική ανάλυσή τους. Για την καλύτερη και εποπτικότερη παρουσίαση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν γραφήματα με τη μορφή 'πίτας'. Οι βασικότερες από τις ερωτήσεις που τέθηκαν στους κατοίκους του νησιού παρουσιάζονται παρακάτω:

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

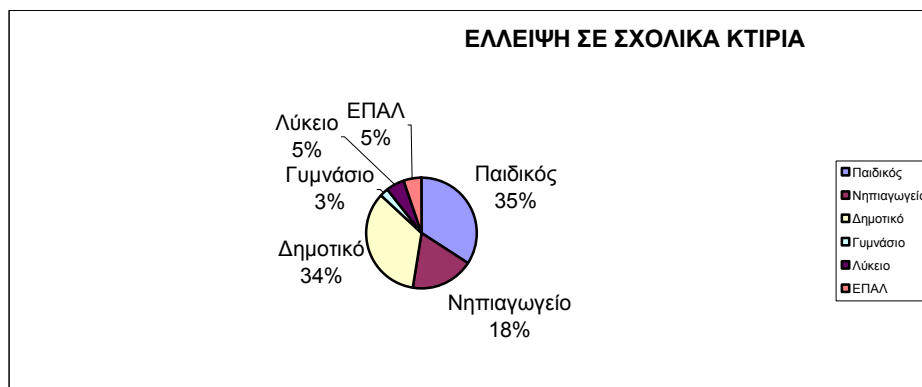
- Είστε ικανοποιημένοι από τις κτιριακές εγκαταστάσεις του σχολείου;

- Εάν όχι, τι νομίζεται ότι είναι αναγκαίο να κατασκευαστεί;

- Στην ερώτηση εάν νομίζουν ότι πρέπει να κατασκευαστούν και άλλα σχολικά κτίρια και ποια κατά τη γνώμη τους είναι αυτά, οι πολίτες της Τήνου απάντησαν σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα:

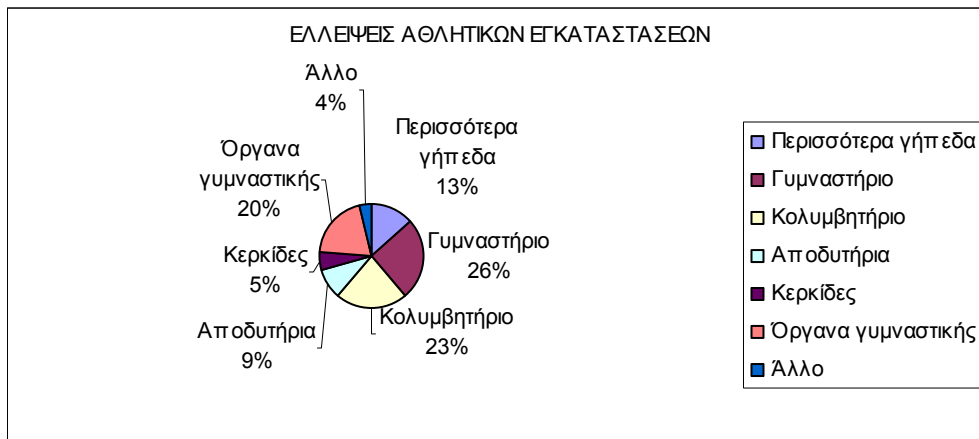

ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

- Από τους ερωτηθέντες πολίτες οι περισσότεροι απάντησαν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από τις αθλητικές εγκαταστάσεις και θεωρούν ότι υπάρχουν ελλείψεις

- Οι ελλείψεις στις αθλητικές εγκαταστάσεις εντοπίζονται στα εξής:

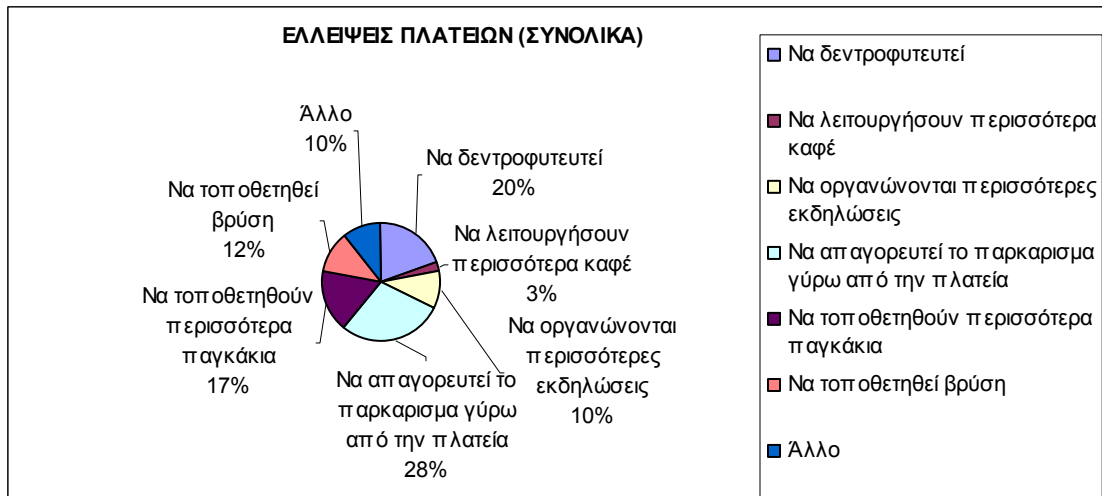
ΧΩΡΟΙ ΠΡΑΣΙΝΟΥ – ΑΝΑΨΥΧΗΣ

Πλατείες

- Στην ερώτηση αν οι υπάρχουσες πλατείες της χώρας Τήνου τους ικανοποιούν ή έχουν ελλείψεις απάντησαν:

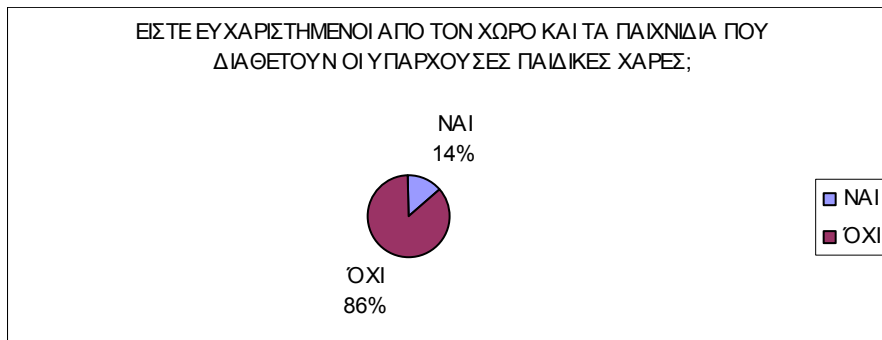

- Οι ελλείψεις που θεωρούν οι ερωτηθέντες κάτοικοι ότι υπάρχουν συνολικά για τις πλατείες συνοψίζονται στα εξής:

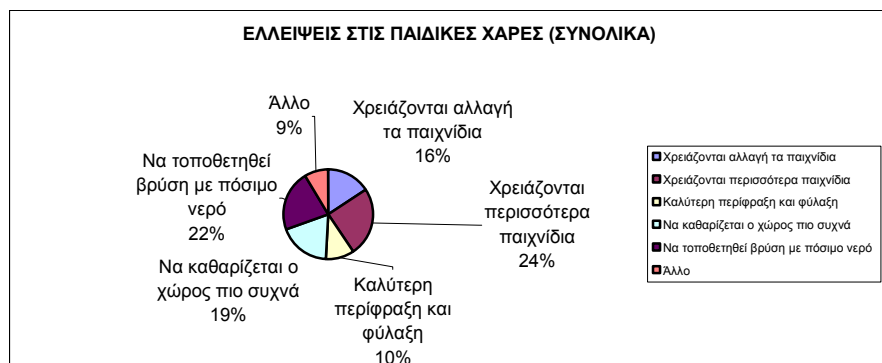

Παιδικές χαρές

- Όπως φαίνεται και στο γράφημα που ακολουθεί , οι γονείς σε μεγάλο ποσοστό δεν είναι ικανοποιημένοι από το επίπεδο των υπαρχόντων παιδικών χαρών. Πιο συγκεκριμένα απάντησαν:

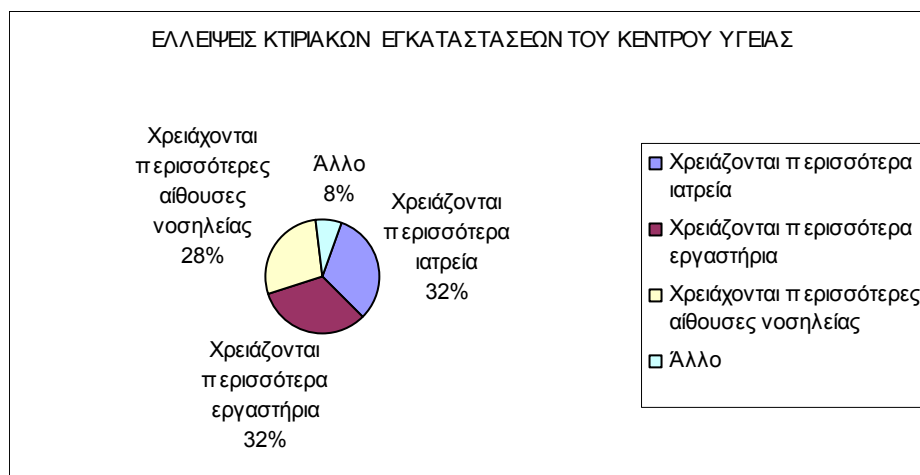
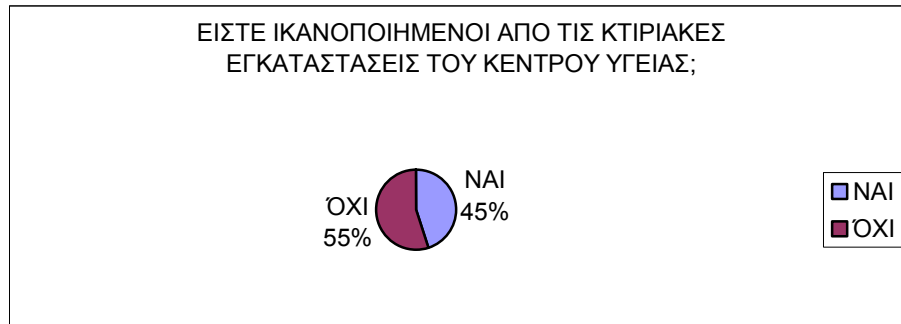
- Οι ελλείψεις που θεωρούν οι γονείς ότι υπάρχουν στις παιδικές χαρές εντοπίζονται στα εξής:

ΥΓΕΙΑ - ΠΡΟΝΟΙΑ

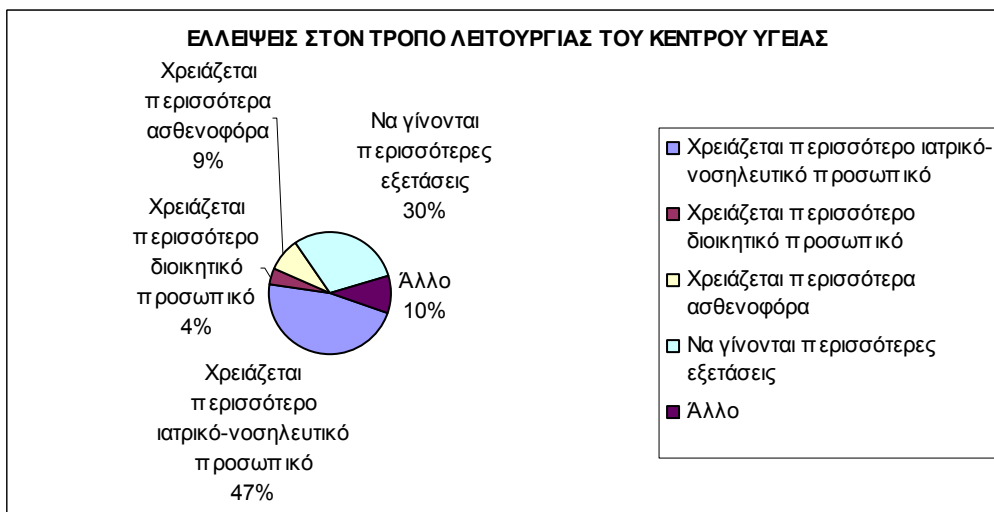
Κέντρο Υγείας

- Από τις κτιριακές εγκαταστάσεις του Κέντρου Υγείας ικανοποιημένοι δηλώνουν οι πολίτες σε ποσοστό 45%, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν ότι υπάρχουν ελλείψεις όπως φαίνεται και στα σχετικά γραφήματα:

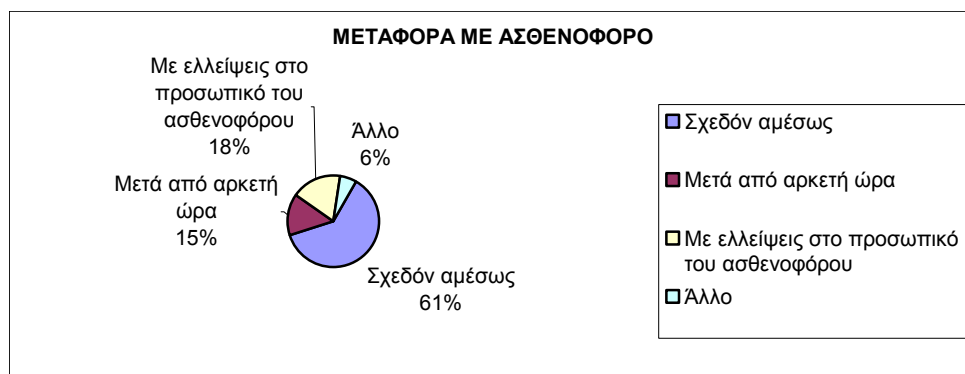

- Από τον τρόπο λειτουργίας του Κέντρου Υγείας ικανοποιημένο δηλώνει ένα ελάχιστο ποσοστό των πολιτών, ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν ότι υπάρχουν ελλείψεις. Πιο συγκεκριμένα:

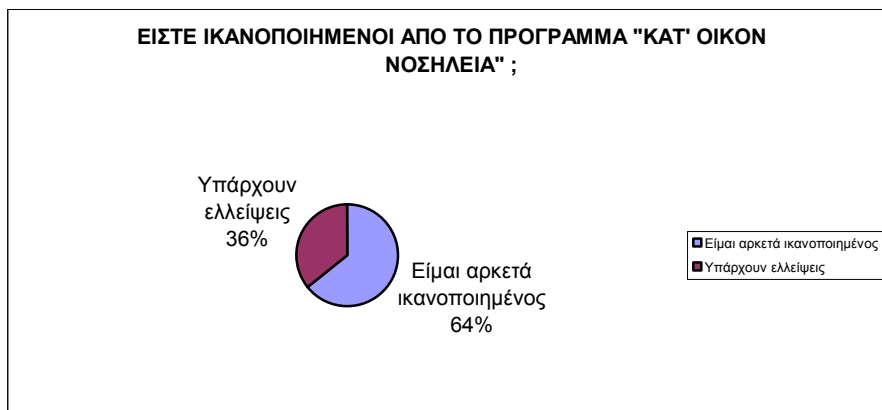

- Η μεταφορά με ασθενοφόρο, για όσους από τους ερωτώμενους τη χρειάστηκαν, έγινε σύμφωνα με τις απαντήσεις τους ως εξής:

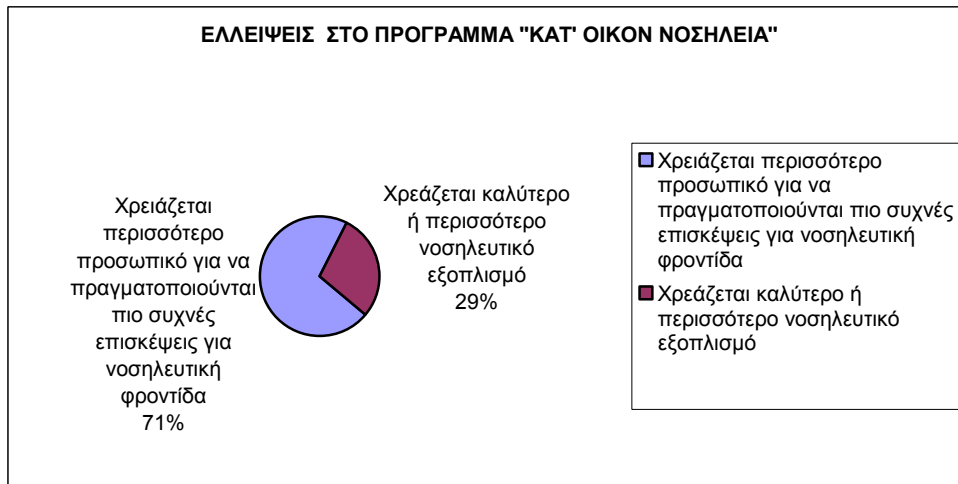

Πρόγραμμα «Κατ’ οίκον νοσηλεία»

- Όσον αφορά στο πρόγραμμα «Κατ’ οίκον νοσηλεία» οι ερωτώμενοι πολίτες που το έχουν χρησιμοποιήσει απάντησαν σύμφωνα με το παρακάτω γράφημα:

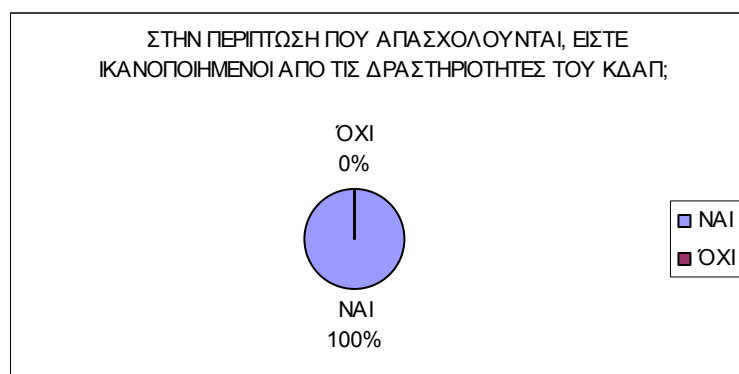
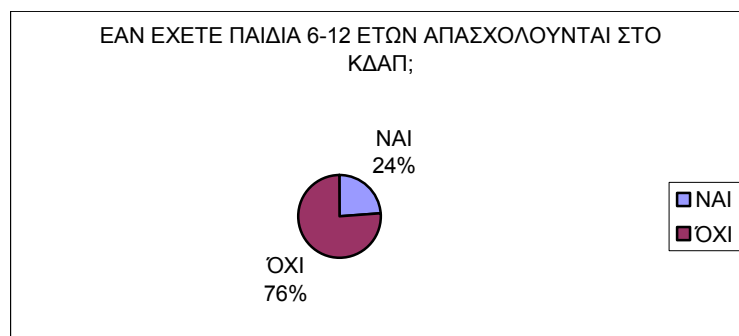
- Οι ελλείψεις που θεωρούν ότι υπάρχουν στο παραπάνω πρόγραμμα εμφανίζονται στο γράφημα που ακολουθεί:

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

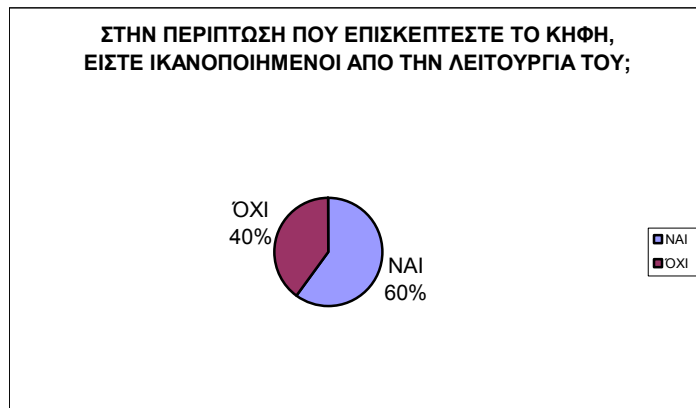
Κέντρο δημιουργικής απασχόλησης παιδιών (ΚΔΑΠ)

- Το ποσοστό των παιδιών ηλικίας 6-12 ετών που απασχολούνται στο ΚΔΑΠ φαίνεται στο παρακάτω γράφημα. Να σημειωθεί ότι όλοι οι γονείς δήλωσαν ικανοποιημένοι από τις δραστηριότητες του ΚΔΑΠ και δεν εντόπισαν προβλήματα.

Κέντρο ημερήσιας φροντίδας ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ)

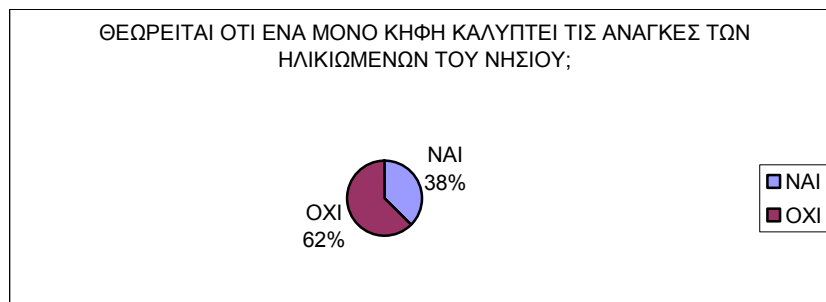
- Από τα άτομα τρίτης ηλικίας που επισκέπτονται το ΚΗΦΗ, οι περισσότεροι δήλωσαν ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του, όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα:

- Οι ηλικιωμένοι που δεν είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία του , εντοπίζουν ελλείψεις στα εξής:

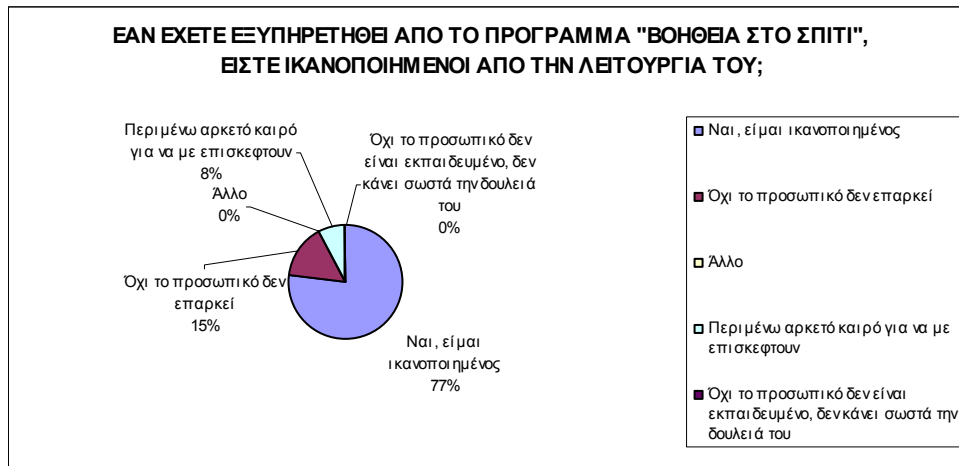

- Επίσης, μεγάλο ποσοστό των ηλικιωμένων θεωρούν ότι ένα μόνο ΚΗΦΗ δεν καλύπτει τις ανάγκες όλου του νησιού

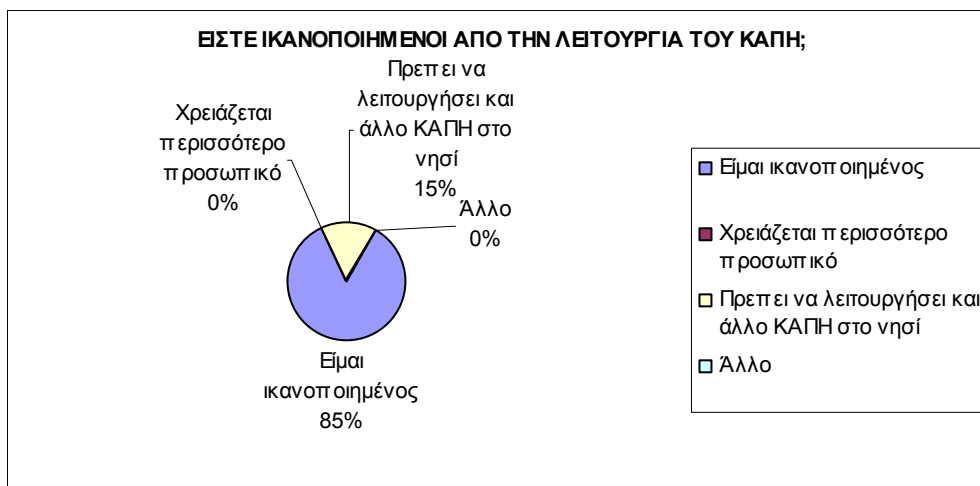
Πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι»

- Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» έχει χρησιμοποιηθεί από το 31% των ερωτηθέντων πολιτών. Από αυτούς που το χρησιμοποίησαν οι περισσότεροι δηλώνουν ικανοποιημένοι.

ΚΑΠΗ

- Ένα μεγάλο ποσοστό δηλώνει ικανοποιημένο από τη λειτουργία του ΚΑΠΗ, ενώ ένα μικρότερο τμήμα του δείγματος θεωρεί ότι πρέπει να λειτουργήσει και άλλο ΚΑΠΗ στο νησί.

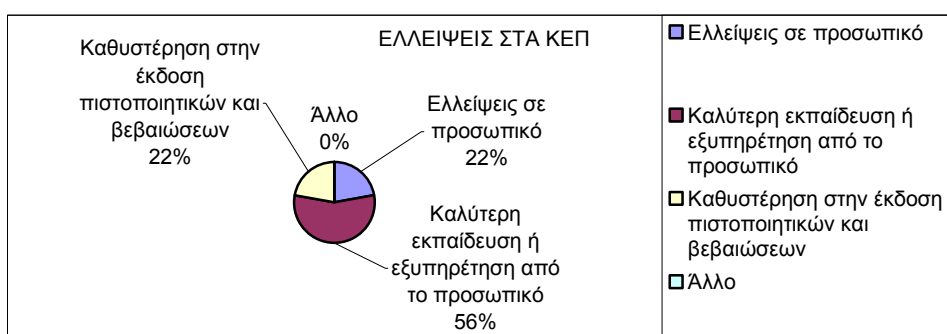

Κέντρα εξυπηρέτησης πολιτών (ΚΕΠ)

- Σχετικά με τα ΚΕΠ το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων δηλώνει ότι είναι ικανοποιημένοι από τη λειτουργία τους.

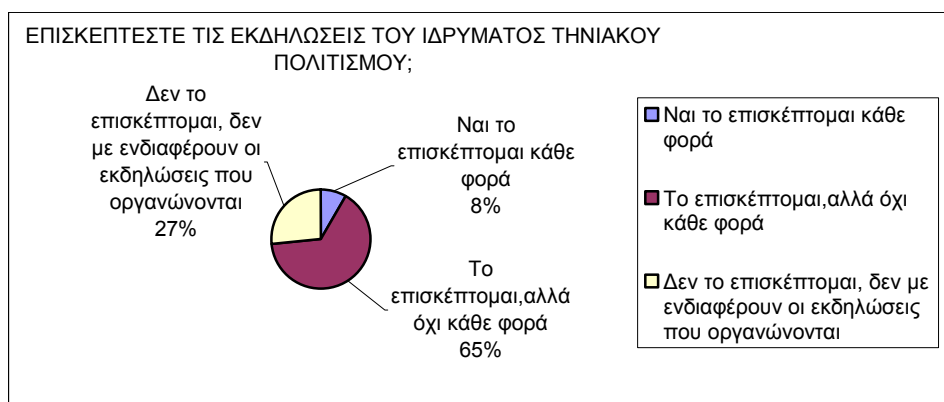
- Οι ερωτηθέντες κάτοικοι που θεωρούν ότι υπάρχουν κάποια προβλήματα στη λειτουργία των ΚΕΠ τα εντοπίζουν κυρίως:

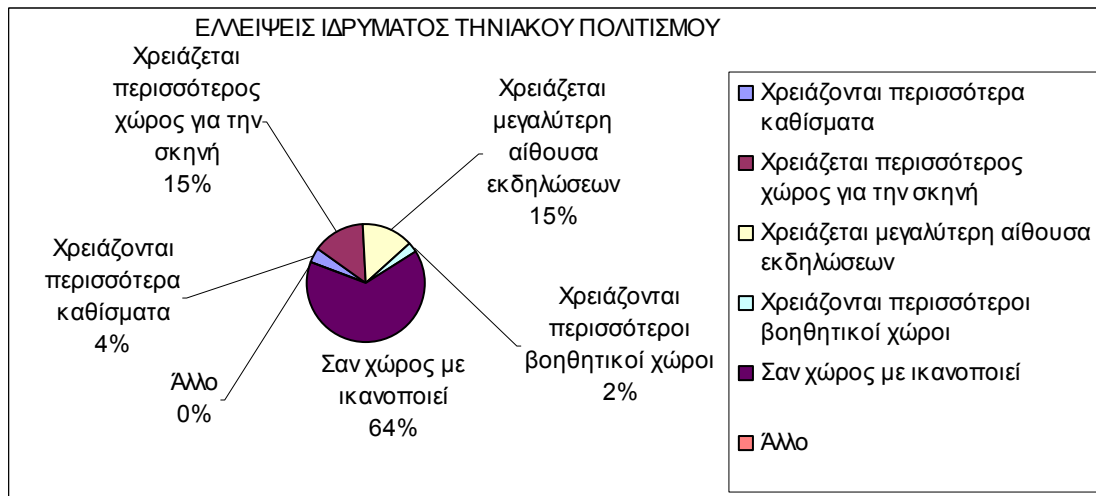
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού (Ι.ΤΗ.Π.)

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων κατοίκων του νησιού επισκέπτεται το Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού (ΙΤΗΠ)

- Από αυτούς το 64% θεωρεί ότι τους ικανοποιεί σαν χώρος, ενώ οι υπόλοιποι διαπιστώνουν κάποιες ελλείψεις όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα:

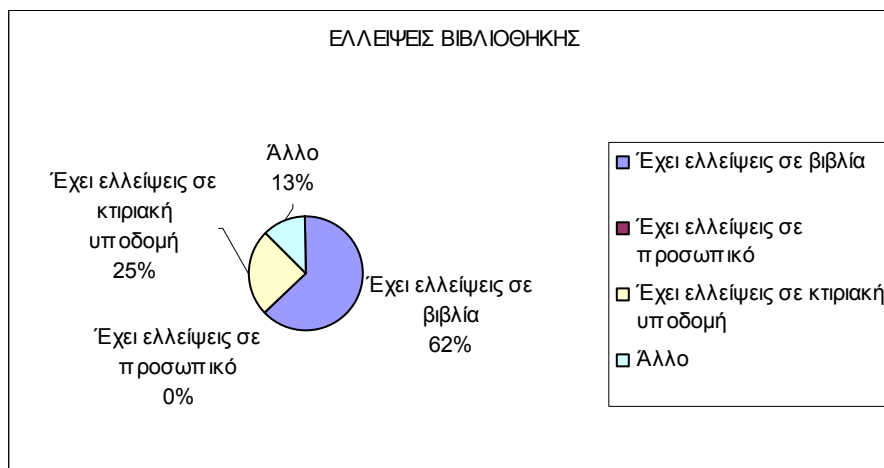

Βιβλιοθήκη (ΠΙΙΕΤ)

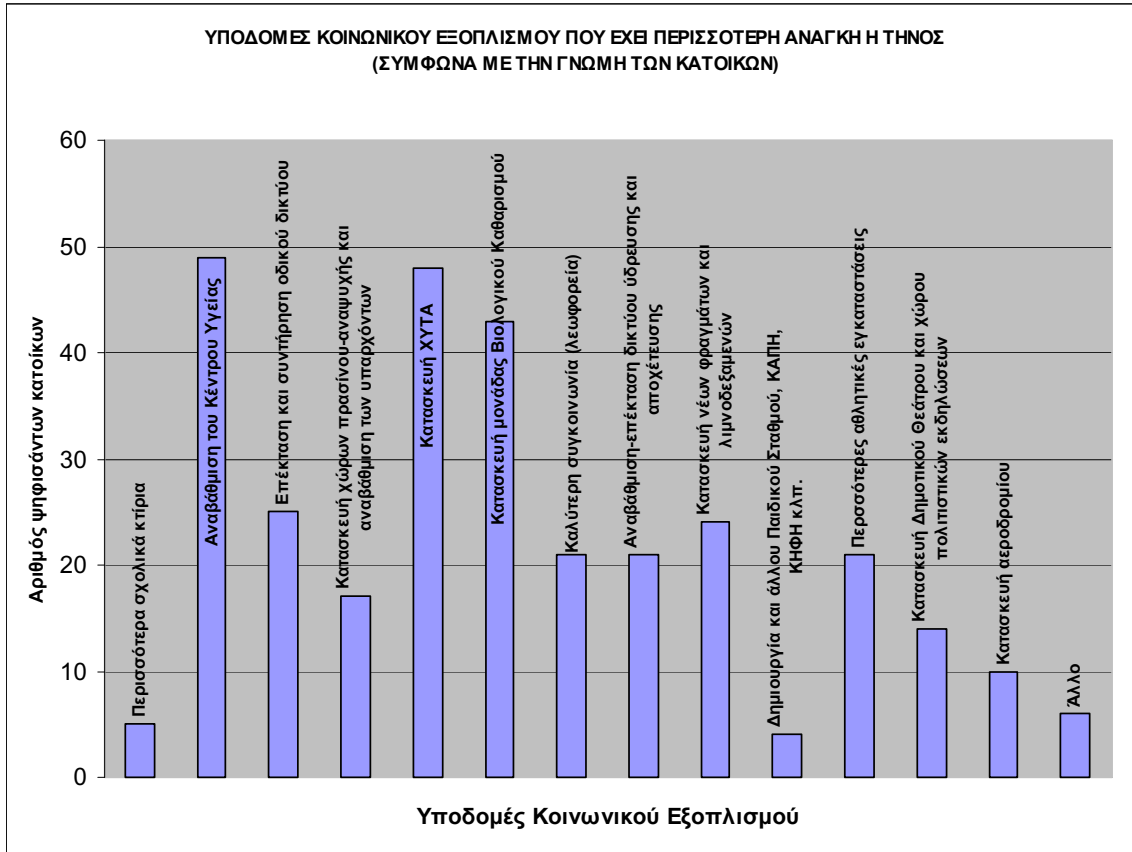
- Από τους κατοίκους της Τήνου που επισκέφθηκαν τη Βιβλιοθήκη, το μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει ικανοποιημένο από τη λειτουργία της

- Οι υπόλοιποι από τους ερωτηθέντες διαπιστώνουν κάποιες ελλείψεις, όπως φαίνεται και στο γράφημα που ακολουθεί:

- Στην τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου ζητούνταν από τους κατοίκους να σημειώσουν, μέσα από μια λίστα επιλογών, τις πέντε σημαντικότερες κατά τη γνώμη τους υποδομές, που έχει ανάγκη το νησί . Τα αποτελέσματα φαίνονται στο γράφημα που ακολουθεί:

10. ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου παρατηρούμε ότι η Τήνος δεν ξεφεύγει από τον γενικό κανόνα που θέλει τους κατοίκους του Αιγαίου να νοιώθουν ότι ο τόπος τους, και γενικότερα η νησιωτική Ελλάδα, παρουσιάζει αρκετές ελλείψεις σε υποδομές κοινωνικού εξοπλισμού.

Οι Τήνιοι θεωρούν ότι το νησί τους υστερεί σε κοινωνικό εξοπλισμό σε βασικές εγκαταστάσεις και υποδομές όπως αυτές της Υγείας, της Εκπαίδευσης, του Αθλητισμού και των χώρων Πρασίνου - Αναψυχής. Αντίθετα, δηλώνουν αρκετά ικανοποιημένοι σε θέματα προσφερόμενων κοινωνικών υπηρεσιών όπως τα ΚΕΠ , το ΚΑΠΗ , το ΚΗΦΗ , τα

διάφορα κοινωνικά προγράμματα όπως το «Βοήθεια στο σπίτι» και «Κατ' οίκον νοσηλεία», καθώς και από τις πολιτιστικές υποδομές όπως το Ίδρυμα Τηνιακού Πολιτισμού και τη Βιβλιοθήκη. Τέλος, είναι πολύ ενδιαφέρον ότι οι κάτοικοι του νησιού θεωρούν πολύ σημαντικές τις ελλείψεις στις υποδομές που έχουν σχέση με το περιβάλλον και την προστασία του, καθώς ζητούν στις άμεσες προτεραιότητες των αρμοδίων φορέων να τεθεί η υλοποίηση εγκαταστάσεων όπως μονάδας Βιολογικού Καθαρισμού και ΧΥΤΑ.

Όπως προαναφέραμε, στην τελευταία ενότητα του ερωτηματολογίου, ο πολίτης είχε τη δυνατότητα να διαμορφώσει ο ίδιος άμεσα μια λίστα με τις σημαντικότερες υποδομές κοινωνικού εξοπλισμού που κατά τη γνώμη του έχει ανάγκη το νησί. Τα αποτελέσματα αυτής της ενότητας, ήταν κατά ομολογία των ερωτηθέντων το πιο ενδιαφέρον τμήμα του ερωτηματολογίου.

Πρώτη αναγκαία κοινωνική υποδομή – καθώς ψηφίστηκε συνολικά από 49 ερωτηθέντες κατοίκους – αναδείχθηκε η αναβάθμιση του Κέντρου Υγείας. Είναι όντως ένα θέμα που ταλανίζει τους κατοίκους της Τήνου και με κάθε ευκαιρία αναφέρονταν σ' αυτό, καθώς άπτεται, ίσως, στο σοβαρότερο κοινωνικό αγαθό αυτό της ύπαρξης στο νησί αξιόλογης και ολοκληρωμένης ιατρικής περίθαλψης. Είναι σημαντικό ότι ο προβληματισμός των κατοίκων επικεντρωνόταν κυρίως στην έλλειψη εξειδικευμένου ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, καθώς άμεση απαίτηση τους είναι η μόνιμη στελέχωση του Κέντρου Υγείας με ειδικευμένους γιατρούς τουλάχιστον στις βασικότερες ειδικότητες, καθώς οι περισσότεροι ειδικευμένοι γιατροί έρχονται προσωρινά και για μικρό χρονικό διάστημα.

Αμέσως επόμενη αναγκαία υποδομή με 48 ψήφους θεωρείτε από τους πολίτες η δημιουργία Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ), ενώ ακολουθεί με 43 ψήφους η κατασκευή μονάδας Βιολογικού Καθαρισμού. Οι υψηλές θέσεις στη λίστα που κατέλαβαν οι δύο αυτές υποδομές, αποδεικνύουν την αυξανόμενη περιβαλλοντική συνείδηση που αναπτύσσουν τα τελευταία χρόνια οι πολίτες της Τήνου, καθώς αντιλαμβάνονται τη μεγάλη σημασία που έχει για τη μελλοντική εξέλιξη και ανάπτυξη του νησιού η προστασία και ανάδειξη του Κυκλαδίτικου φυσικού περιβάλλοντος. Άλλωστε, το περιβάλλον με 'κορωνίδα' τη θάλασσα είναι και η μοναδική περιουσία των νησιών και η σημαντικότερη πηγή εσόδων, μέσω του τουρισμού, για τους κατοίκους.

Την πρώτη πεντάδα στις εκτιμήσεις των κατοίκων για τις πιο αναγκαίες κοινωνικές υποδομές συμπληρώνουν η επέκταση και συντήρηση του οδικού δικτύου με 25 ψήφους και η κατασκευή νέων φραγμάτων και λιμνοδεξαμενών για τη συγκέντρωση νερού με 24 ψήφους.

Όντως το οδικό δίκτυο είναι μια υποδομή που έχει άμεση επίπτωση στην καθημερινότητα των κατοίκων του νησιού, καθώς όπως έχουμε αναφέρει η Τήνος είναι διάσπαρτη από μικρούς και μεγαλύτερους οικισμούς και η ανάγκη ύπαρξης ενός πλήρους και καλοσυντηρημένου οδικού δικτύου είναι απαραίτητη για τη σύνδεση και επικοινωνία με την πρωτεύουσα (χώρα), που είναι το κέντρο της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής δραστηριότητας του νησιού.

Τέλος, η κατασκευή φραγμάτων και λιμνοδεξαμενών υπενθυμίζει ότι το νερό αποτελεί διαχρονικά ένα μεγάλο πρόβλημα προς επίλυση στα Κυκλαδονήσια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αποτελεί ένα φυσικό αγαθό, που η έλλειψη του έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των νησιών, όπου σαν βασικές παραμέτρους έχουν την αναψυχή και τον τουρισμό.

Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα από τα συλλεχθέντα στοιχεία της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι:

- Για τις κοινωνικές υποδομές στον χώρο της υγείας, των αθλητικών εγκαταστάσεων, και των χώρων πρασίνου – αναψυχής (πλατείες – παιδικές χαρές) βασική είναι η έλλειψη ενός κλειστού γυμναστηρίου αθλοπαιδιών και δευτερευόντως ενός κολυμβητηρίου. Στους χώρους πρασίνου – αναψυχής χρειάζεται τουλάχιστον άλλη μία παιδική χαρά στη Χώρα της Τήνου και αναβάθμιση-συντήρηση των υπαρχόντων στα χωριά.
- Η άποψη των κατοίκων για τις σχολικές υποδομές ήταν λίγο αυστηρή, καθώς η Τήνος διαθέτει όλες τις βαθμίδες της Δημόσιας Εκπαίδευσης (εκτός ΑΕΙ-ΤΕΙ) και μάλιστα με περισσότερες επιλογές από άλλες περιοχές του ίδιου πληθυσμιακού μεγέθους, καθώς σ' αυτήν λειτουργούν και Εκκλησιαστικό Λύκειο-Γυμνάσιο, αλλά και Σχολείο Καλών Τεχνών. Επίσης, οι εγκαταστάσεις των περισσότερων σχολικών κτιρίων είναι αρκετά καλές. Βέβαια εχθρός του καλού είναι το καλύτερο και ίσως ως γονείς οι ερωτώμενοι πολίτες να ήταν λίγο πιο αυστηροί με τις υποδομές του συγκεκριμένου τομέα κοινωνικού εξοπλισμού.

- Στο τομέα της Υγείας γίνονται προσπάθειες από την τοπική αυτοδιοίκηση και την Πολιτεία και σε κτιριακές υποδομές το επίπεδο είναι ικανοποιητικό. Υπάρχει, όμως, πάντα το δυσεπίλυτο πρόβλημα του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού του Κέντρου Υγείας, στο οποίο υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις.
- Τέλος, η ψήφος των κατοίκων ανέδειξε και τις δύο μεγάλες ελλείψεις του νησιού σε εγκαταστάσεις δηλαδή τη δημιουργία Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ) και την κατασκευή μονάδων Βιολογικού Καθαρισμού για την κάλυψη των αναγκών των δύο μεγάλων Δήμων του νησιού. Είναι δύο πολύ σημαντικές υποδομές για το κοινωνικό και περιβαλλοντικό μέλλον της Τήνου, που τις έχει άμεση ανάγκη το νησί. Ευτυχώς από ό,τι φάνηκε και στις συνομιλίες με αρμόδιους από τους τοπικούς φορείς, αυτοί έχουν αντιληφθεί τη σοβαρότητα του θέματος και η προσπάθεια τους για την υλοποίηση των συγκεκριμένων υποδομών είναι δεδομένη.
- Το ίδιο ισχύει και για το νερό, του οποίου η εξασφάλιση των απαραίτητων ποσοτήτων και η σωστή διαχείριση του μέσα από κατάλληλες υποδομές είναι ένα σημαντικό ζήτημα, το οποίο προς το παρόν επιλύεται σε ικανοποιητικό βαθμό.

Σαν τελικό συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι η Τήνος είναι ένα ζωντανό κύτταρο του Αιγαίου με σταθερή οικονομική και κοινωνική ζωή και με μικρές τάσεις ανάπτυξης. Στο νησί υπάρχει ένα υπόβαθρο κοινωνικού εξοπλισμού, που κάνει την κοινωνική λειτουργία αρκετά ικανοποιητική, υπάρχουν, όμως, και σημαντικές ελλείψεις για τις οποίες είναι αναγκαία η δημιουργία συγκεκριμένων υποδομών. Αν στα αμέσως επόμενα χρόνια δοθούν λύσεις στις ελλείψεις τουλάχιστον των σημαντικότερων κοινωνικών υποδομών, που διαπιστώθηκαν, τότε η σταθερή πορεία του νησιού θα διατηρηθεί για πολλές δεκαετίες ακόμη και ίσως να υπάρξουν και προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγελίδης Μηνάς, Αθήνα 1991, «Χωροταξικός Σχεδιασμός», εκδόσεις Συμμετρία
2. Αραβαντινός Α., Αθήνα 1997, «Πολεοδομικός Σχεδιασμός», εκδόσεις Συμμετρία
3. Αραβαντινός Α. et al., Πάτρα 1999, «Εισαγωγή στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον», τόμος Β1, εκδόσεις ΕΑΠ
4. Αραβαντινός Α. et al., Πάτρα 1999, «Σχεδιασμός περιβαλλοντικές επιπτώσεις και μέθοδοι εκτίμησης τους», τόμος Α, εκδόσεις ΕΑΠ
5. Αντωνίου Ηλίας, 2006, «Αξιολόγηση και εκτίμηση της περιβαλλοντικής ποιότητας και ασφάλειας στις παιδικές χαρές των Δήμων Αρτέμιδος και Αγ.Παρασκευής», Διπλωμ. Εργασία ΕΑΠ
6. Βασιλαδάκη Σωτηρία, 2007, «Αξιολόγηση της επάρκειας του κοινωνικού εξοπλισμού και συγκεκριμένα των κτιρίων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του 4^{ου} διαμερισματος του Δήμου Αθηναίων», Διπλωμ. Εργασία ΕΑΠ
7. Δώριζα Γεωργίου, Αθήνα 2006, «Η μεσαιωνική Τήνος», εκδόσεις Εταιρεία Τηνιακών Μελετών
8. Εταιρεία Τηνιακών Μελετών, Τήνος 2002, «Τήνος, η χώρα»
9. Εταιρεία Τηνιακών Μελετών, Αθήνα 1997, «Τήνος και θάλασσα»
10. Ν.Α.Κυκλάδων, Τμήμα Πολιτισμού, Σύρος 2005, «Οδοιπορικό στην Τήνο», εκδόσεις Τυποκυκλαδική Α.Ε.
11. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 2008, Ενημερωτικό δελτίο, «Έργα για τον Πολιτισμό στο Νότιο Αιγαίο», ΠΕΠ 2000-2006
12. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 2009, Απολογιστικό λεύκωμα, «Ανάπτυξη αντάξια στο περιβάλλον και τον πολιτισμό του Αιγαίου», ΠΕΠ 2000-2006
13. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, 2007, Ενημερωτικό δελτίο, «Έργα στον Τομέα των μεταφορών», ΠΕΠ 2000-2006
14. Πυθαρούλη Χαρίκλεια 2008, «Αξιολόγηση της επάρκειας του κοινωνικού εξοπλισμού στον Δήμο Αρκαλοχωρίου Κρήτης» Διπλωμ. Εργασία ΕΑΠ
15. Σύλλογος Ιδιοκτητών Ενοικιαζομένων Δωματίων Τήνου «Η Ξενία», Τήνος 2008, Διαφημιστικό – Ενημερωτικό Δελτίο 2008

16. Τουριστικός Οδηγός Τήνου, 2007, εκδόσεις 'Απλά Οπτική Επικοινωνία' Τήνος
17. Ιστοσελίδα Δήμου Τήνου: www.tinos.gov.gr
18. Ιστοσελίδα Δήμου Εξωμβούργου: www.exomnouyrgoy.gov.gr
19. Ιστοσελίδα Κοινότητας Πανόρμου: www.panormos.gr
20. Ιστοσελίδα Ιδρύματος Τηνιακού Πολιτισμού: www.itip.gr